

2. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» № 3659 від 26.11.1993 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>.
3. Костусев О.О. Конкурентна політика в Україні / О.О. Костусев. – Київ : КНЕУ, 2004. – 310 с.
4. Мороз В.М. Конкурентна політика держави та механізм її запровадження у трансформаційну економіку : автореф. дис. на здоб. наук. ст. канд. наук. з держ. упр., спец. 25.00.02. – Харків, 2007. – 22 с.
5. Павлов К.В. Формування конкурентних відносин на регіональних ринках житлової нерухомості / К.В. Павлов // Збірник наукових праць «Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України» Механізм регулювання регіонального розвитку в Україні [зб.наук.пр.] / НАН України, Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2014. – Вип. 3 (107). – С. 493–500.
6. Павлов К.В. Регулювання інвестиційно-житлових відносин в Україні : монографія / К.В. Павлов. – Рівне : НУВГП, 2013. – 250 с.
7. Павлов К.В. Стан та перспективи інвестицій нового розвитку міст Луцьк / К.В. Павлов, М.О. Величко // Наук. вісник Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки серія «Економічні науки». – 2011. – № 22 (№ 219). – С. 25–30.
8. Стрішенець О.М. Економічна теорія : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / О.М. Стрішенець, Л.В. Єліссеева, В.У. Ліщук. – Луцьк: СХУ ім. Лесі Українки, 2014. – 200 с.
9. Стрішенець О.М. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості / О.М. Стрішенець, К.В. Павлов // Наук. вісник Ужгородського ун-ту. Серія «Економіка» : зб. наук. пр. – Вип. 1 (47). Том 2 / Ужгород, 2016. – С. 35–38.
10. Юрчишина Л.І. Конкурентна політика та конкурентне законодавство України / Л.І. Юрчишина // Бізнес-навігатор. – 2012. – № 1. – С. 45–52. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2012_27_11.

Павлюк Т.І., к.е.н., доц.,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Вінниця, Україна

ПЕРЕВАГИ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Протягом останніх десятиліть ХХ століття, конкурентне середовище в Європі пережило значні структурні зміни під впливом процесів глобалізації, появи нових технологій, появи Європейського Союзу як такого та розвитку його внутрішнього ринку і, звісно, запровадження монетарного союзу. Всі ці фактори сприяли появі нових вимог до загальноєвропейської конкурентної політики.

У першій половині 80-х постала криза застарілих індустрій, таких як хімічна та текстильна. Процес реструктуризації став неминучим. Більшість європейських урядів запропонувала індустріям державну підтримку у вигляді значних потоків субсидій. Через моментальну появу ефекту спотворення конкуренції, у другій половині 80-х міру субсидування було знижено та основним напрямком державної допомоги стали науково-дослідницькі роботи.

Приватизація державних підприємств та лібералізація внутрішнього фінансового ринку вплинули на структури ринку капіталів у Європі, таким чином, що кількість злиттів зросла. У 1989 році було прийняте Розпорядження про злиття, що дозволило Європейській Комісії розглядати справи про злиття лише в тих випадках, коли в результаті даної операції компанія отримувала певний рівень прибутку чи долю ринку [1].

Зі зміною економічного середовища, кількість справ, з якими мала розбиратись Європейська Комісія зростала. Найголовніша зміна конкурентного законодавства в Європі відбулась у квітні 1995 року, коли Європейська Комісія випустила так звану Білу Книгу. Пропозиції Комісії були прийняті Європейською Радою у грудні 2002 року. Основним нововведенням згідно цих пропозицій стало те, що Комісія мала відслідковувати лише міжнародні і значні за розміром справи, малі ж справи відносились до юрисдикції держав, на території яких відбувалось порушення. Така пропозиція була підтримана в контексті розмежування компетенції між Європейським Союзом і його державами-членами. Йдеться про те, щоб встановити чіткий і точний розподіл компетенції Союзу, поважаючи при цьому принципи субсидіарності і пропорційності.

Конкурентна політика ЄС спрямована на забезпечення ефективного функціонування Європейського економічного простору, що базується на ринковому механізмі. Фундаментальні основи сучасної конкурентної політики ЄС були закладені у Римському договорі, що набрав чинності 1 січня 1958 року. До цього деякі держави Європи вже робили спроби регулювати ситуацію на ринку, проте більшість з них не мали жодного успіху.

Політика Європейської Спільноти щодо конкуренції базується на п'яти основних принципах:

- заборонені узгоджені дії, угоди та об'єднання між підприємствами, що можуть негативно вплинути на торгівлю між країнами-членами, завадити конкуренції в межах спільного ринку, обмежити чи спотворити її;
- заборонено користуватися перевагами панівного становища на ринку, коли це може негативно вплинути на торгівлю між країнами-членами;
- контроль за державною допомогою в країнах-членах у будь-якій формі, що загрожує вільній конкуренції, бо дає переваги окремим підприємствам чи виробництву окремих товарів;
- плани злиття в масштабах Європи оцінюються з позиції потенційних наслідків для конкуренції і можуть стати забороненими;
- лібералізація деяких секторів, у яких донині панувала монополія певних державних чи приватних підприємств (наприклад, телекомунікації, транспорт чи енергетика) [2].

Однак іноді можливе відхилення від двох перших принципів, зокрема в тих випадках, коли угода між підприємствами веде до вдосконалення виробництва чи розповсюдження продукції або сприяє науково-технічному прогресові. Припускаються також винятки з суворих правил конкуренції у схемах державної програми допомоги, соціальних субсидій або дотацій на розвиток культури чи збереження культурної спадщини.

Складність проведення ефективної політики в галузі конкуренції полягає в тому, що Спільнота змушена врівноважувати суперечливі цілі. Адже вона повинне гарантувати, що:

- жорсткі вимоги, спрямовані на створення ідеального конкурентного середовища на внутрішньому ринку, не зменшують конкурентоспроможності європейських підприємств на світовому ринку;
- незважаючи на лібералізацію, комунальні служби повинні зберегти здатність задовольняти основні потреби громадян.

У червні 1993 р. Європейська Рада на своєму засіданні в Копенгагені визнала право країн Центральної та Східної Європи вступати до Європейського Союзу після виконання ними низки вимог за трьома критеріями:

- політичного – стабільність установ, які гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин;
- економічного – дійова ринкова економіка;

– «членського» – зобов'язання, що випливають із факту вступу до ЄС, зокрема визнання його політичних, економічних та монетарних цілей.

Останнім найбільш суттєвим актом, який вніс зміни до принципів функціонування ЄС, стала Лісабонська угода, підписана представниками держав-членів ЄС 13 грудня 2007 року в м. Лісабон. Цей договір набрав чинності 1 грудня 2009 року, запровадивши, зокрема, реформи інститутів ЄС, точніший розподіл повноважень та зміни у процедурі ухвалення та прийняття рішень[3].

Представництво Європейського Союзу стало центром комунікації з українськими партнерами. Набуття чинності Лісабонським договором матиме суттєвий вплив на відносини Європейського Союзу з Україною. Точніше, на спосіб реалізації цих відносин: змінюється сам порядок організації двостороннього діалогу. Він стає зручнішим та ефективнішим і для ЄС, і для українських партнерів.

Ця трансформація є насамперед наслідком зміни статусу Представництва Європейської Комісії в Україні: після набуття чинності Лісабонським договором воно перетворилося на Представництво Європейського Союзу. Віднині саме воно є центром комунікації українських структур та інституцій з Європейським Союзом у Києві. Його повноваження, як і повноваження таких представництв в інших країнах, стали значно більшими.

Представництво Європейського Союзу в Україні стає частиною Європейської служби зовнішньої дії. До неї переходять відповідні функції, що їх раніше виконувало ротаційне Головування ЄС: тоді країна, яка протягом півріччя головувала в Союзі, представляла його на міжнародній арені й у діалозі з третіми країнами. Конкретно в Україні ці функції виконувало посольство відповідної держави-голови ЄС. Тепер комунікаторами для українських партнерів будуть одні й ті самі люди за однією й тією самою адресою. Відповідно, таким чином значно підвищується послідовність та ефективність політичного діалогу.

Зміни відбудуться і у самому Представництві Європейського Союзу. Штат Європейської служби зовнішньої дії (ЄСЗД) формується з трьох джерел: працівників Європейської Комісії, відповідних структур Ради ЄС та з дипломатів країн-членів. Такими чином і буде в майбутньому скомпоновано штат Представництва Європейського Союзу в Україні.

Водночас у ньому продовжуватимуть працювати співробітники Європейської Комісії. Вона, згідно з Лісабонським договором, продовжує виконувати низку функцій, які також стосуються відносин із третіми країнами – щодо торгівлі, гуманітарної та технічної допомоги.

Отож разом із набуттям нових повноважень Представництво Європейського Союзу залишає за собою й ті, які перебувають у компетенції Європейської Комісії й також мають стосунок до відносин ЄС та України. Проте і працівники, що належать до ЄСЗД, і працівники Єврокомісії підпорядковуватимуться Голові Представництва Європейського Союзу в Україні.

Три головні функції Представництва Європейського Союзу: координація, репрезентація, оприлюднення позиції ЄС.

1. Координація. Представництво тісно співпрацює з посольствами та консульствами країн-членів у питаннях, які стосуються Європейського Союзу та його відносин з Україною.

2. Репрезентація. Представництво уповноважене представляти Союз на всіх заходах і у контактах з українськими офіційними особами та структурами.

3. Представництво ЄС є нині єдиним речником Союзу в Україні. Воно уповноважене висловлювати його позицію з тих чи інших питань, в тому числі щодо відносин з Україною. Це, поміж іншого, спрощує роботу для представників органів влади та

засобів масової інформації. Вони тепер мають постійне й офіційне джерело інформації й зможуть отримувати від нього коментарі з усіх питань, які стосуються ЄС або ж його відносин з Україною.

Після десятиліть воєн, що забрали життя мільйонів європейців, заснування ЄС стало початком нової ери. Країни Європи вирішують питання шляхом діалогу, а не зброї. Членство у нинішньому Європейському Союзі дає багато переваг: вільний ринок з єдиною валютою, що полегшує торгівлю та робить її ефективнішою, створення мільйонів нових робочих місць, зміцнення прав робітників, вільне пересування людей та чистіше довкілля. Проте правила, що існували до того, як Лісабонський договір набув чинності, були розроблені для Союзу, що мав значно менше держав-членів. Перед ним, до того ж, не стояли такі глобальні виклики як зміна клімату, світовий економічний спад чи міжнародна транскордонна злочинність. ЄС мав потенціал до подолання цих проблем, але використати його міг лише завдяки поліпшенню механізмів свого функціонування. Саме у цьому й полягала мета Лісабонського договору. Він робить ЄС демократичнішим, ефективнішим та прозорішим. Він надає громадянам та парламентам можливість більшого впливу на вирішення питань на європейському рівні, а Європі – чіткішого та консолідованішого голосу в світі, разом з тим повсякчас захищаючи національні інтереси держав-членів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Регламент Совета (ЕЭС) № 4064/89 от 21 декабря 1989 г. о контроле концентраций между предприятиями. – Режим доступа : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ>
2. Глосарій термінів Європейського Союзу. – Режим доступа : <http://europa.dovidka.com.ua/k.html>
3. Путівник по Лісабонському договору. – Режим доступа : <http://eeas.europa.eu/archives>

*Плахотнюк Н.В., к.ю.н., доц.,
Київський національний
торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

АНТИМОНОПОЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Основою благополуччя населення є свобода конкуренції будь-якого товару на ринку. Саме електроенергія являється тим товаром, без якого неможливе функціонування як невеликого домашнього господарства, так і величезного промислового комплексу.

Щоб зрозуміти сучасний порядок регулювання конкурентних відносин в сфері електроенергетики, варто проаналізувати історію розвитку інституту захисту конкуренції та антимонопольного права в електроенергетиці Європейського Союзу, яка має глибоке коріння.

Необхідно відмітити, що в окремих правопорядках ще в XVIII столітті існував інститут «картелів», «об'єднань» та «синдикатів», які сьогодні є складовими антимонопольного права. Зокрема, саме поняття «картель», від якого походить «картельне право», свої витоки має в німецькій правовій традиції. Урядом Німеччини ще за часів Другого Рейху в 1897 р. була проголошена політика організованого капіталізму, суть якої зводилась до монопольного управління. Державі вигідніше було мати декілька великих підприємств, аніж багато дрібних та середніх. Відомий вчений-економіст

Фрідріх Кляйнвахтер в своїй праці писав: «Картелями являються об'єднання виробників в одному секторі економіки, метою яких є ліквідація конкуренції та розвиток виробництва, яке відповідає потребам споживачів» [5, с. 126].

В Німеччині держава активно втручається в економіку за допомогою впливу на великих промисловців і така ситуація зберігається фактично до кінця Другої світової війни. Результатом прийняття у 1933 році Закону про примусове створення картелів у всіх секторах економіки з метою здійснення контролю над рівнем цін явилось створення «Раю для картелів» (в період з 1933 по 1936 рік в реєстрі їх нараховувалось більше 2500, а вже до кінця Другої світової війни існувало лише близько 600).

Глибока економічна криза в Європі та прагнення до забезпечення енергетичної безпеки спонукали до створення Європейського об'єднання вугілля та сталі. Шість держав (Бельгія, Німеччина, Франція, Італія, Люксембург та Нідерланди) 18 квітня 1951 року підписали Договір про його створення, в якому вперше мова йшла про вільне переміщення та вільний доступ до джерел вугілля і сталі.

Суть Договору про створення Європейського об'єднання вугілля та сталі, як закріплено в його другій статті, зводиться до створення спільного ринку вугілля та сталі на території шести держав-учасниць договору. Варто наголосити, що і сьогодні значну частину генеруючих об'єктів на території Німеччини становлять саме вугільні електростанції.

Унікальність Договору полягає в тому, що він закріпив основні положення про конкуренцію, які явились базовими для подальшого розвитку електроенергетики на внутрішньому ринку Європейського Союзу:

- заборона недобросовісної конкуренції;
- заборона укладання дискримінаційних угод щодо інших постачальників чи покупців;
- заборона угод, які перешкоджають, обмежують чи виключають конкуренцію між підприємствами в рамках єдиного ринку вугілля та сталі;
- заборона домовленостей про ціну;
- заборона зловживання домінуючим становищем;
- попередній контроль над злиттями підприємств.

Енергетична криза 1970-х років, яка почалась за ініціативою арабських держав-членів ОПЕК (щомісячне зниження видобутку нафти на 5%), спонукала європейські держави до повного перегляду електроенергетичної політики.

Наступним етапом розвитку єдиної Європи явилось створення єдиного ринку енергетики, що знайшло своє закріплення в Робочому документі Європейської Комісії «Внутрішній енергетичний ринок» 1988 р. [2]. В п. 13 Робочого документу зазначається, що створений єдиний ринок енергії повинен бути більш конкурентоспроможним. Згідно п. 35 Робочого документу, норми про конкуренцію, які знайшли своє закріплення в первинному та вторинному законодавстві Європейського Співтовариства, наділяють Європейську Комісію правами в сфері конкуренції на енергетичному ринку.

За результатами діяльності робочої групи при Європейській Комісії було прийнято дві директиви: Директива № 90/377/ЕЕС від 29.07.1990 р. «Про діяльність в рамках Співтовариств, направлену на підвищення прозорості цін на газ та електроенергію для кінцевих споживачів» [3] (Директива про прозорість цін) та Директива 90/547/ЕЕС від 29.09.1990 р. «Про транзит електроенергії через енергосистеми» [4] (Директива про транзит електроенергії). Важливим положенням Директиви про прозорість цін є те, що всі підприємства сектору енергетики є суб'єктами антимонопольного права Європейських Співтовариств.

Відповідно до п. 2 ст. 3 Директиви про транзит електроенергії, умови договорів поставки повинні бути недискримінаційними, тобто не повинні містити умов, які можуть бути визнані такими, що обмежують конкуренцію, не повинні ставити під загрозу безпеку та надійність поставок електроенергії.

Важливими джерелами міжнародного права, в яких також розвивалось анти-монопольне регулювання електроенергетики, є Європейська енергетична хартія, прийнята в 1991 р. в Гаазі та Договір до неї. Саме взаємовигідне співробітництво країн задля досягнення енергетичної безпеки являється основною ідеєю Енергетичної Хартії. Пункт 5 ст. 6 цього унікального документу закріплює правило антимонопольного регулювання, яке згодом стало одним з основних в контролі над злиттями на території Європейського Союзу. Так, якщо Договірна Сторона вважатиме, що якась конкретна антиконкурентна поведінка, що має місце на території іншої Договірної Сторони, негативно впливає на суттєві інтереси, зв'язані з забезпеченням конкуренції, то ця Договірна Сторона може повідомити іншу Договірну Сторону і може запропонувати, щоб її органи з питань конкуренції розпочали належні дії для забезпечення дотримання антимонопольних норм.

Маастрихтський договір 1992 року явився наступним етапом правового регулювання електроенергетики. У відповідності до ст. 3 якого, до сфери діяльності Європейського Союзу відносяться заходи в сфері енергетики.

Важлива роль в розвитку правового регулювання енергетики в ЄС належить Доповідям Європейської комісії 1995 р., зокрема, «В цілях енергетичної політики Європейського Союзу» та «Про енергетичну політику для Європейського Союзу» (далі – Доповідь), які хоч і не закріплюють права та обов'язки для держав-членів Союзу, але відображають основні напрямки розвитку енергетичної сфери. Так, в п. 7 Доповіді закріплено основний принцип: інтеграція ринків являється центральним, визначальним фактором в енергетичній політиці Європейського співтовариства; а п. 22 основними учасниками енергетичного ринку визначає не держави, а господарюючі суб'єкти, які повинні діяти на ринку без економічних та податкових бар'єрів, залучаючи інвестиції [1].

Підсумовуючи, можна відмітити, що Європейська Комісія взяла курс на необхідність дерегуляції та лібералізації ринку енергетики, а також необхідність створення внутрішнього ринку електроенергетики. Основним рушієм лібералізації є створення конкуренції серед генераторів потужностей, які їх виробляють, шляхом вільного доступу кожного з них до мережі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. An Energy Policy for the European Union, European Commission White Paper, Brussels, 13.12.1995, COM (95) 682 final.
2. Commission of European Communities COM (88) 238 final, THE INTERNAL ENERGY MARKET, Brussel, 2 May 1998, (Commission Working Document).
3. Council Directive of 29 June 1990 concerning a Community procedure to improve the transparency of gas and electricity prices charged to industrial end-users. 90/377/EES.OJ № 31 185/16, 17.7.90.
4. Council Directive of 29 October 1990 on transit of electricity through transmission grids. 90/547/EEC.OJ № L 313/30, 13.11.90.
5. Friedrich Kleinwachter, Die Kartelle. Ein Beitrag zur Frage der Volkswirtschaft Organization, Innsbruck, 1883.